

Az internet-előfizetők kettős szerepét tekintve az interneten elérhető tartalomnak nemcsak alkotói, hanem pusztán élvezői is lehetnek, olyanok, mint a rádió- és televízióadások hallgatói. A vétel nem engedély- és díjköteles. Azonban az a megoldás is elképzelhető, hogy a készülékek árába valamilyen szerzői átalánydíjazást vezetnek be.

Jogharmonizációs feladataink: internetes szerzői jog

Az új szerzői jogi szabályozás megalkotása küszöbön áll. Az új szabályozásban az internettel kapcsolatos most tárgyalt kérdésekre már csak a jogharmonizációs kötelezettségek miatt is ki kell térnünk, de a műszaki fejlődés által megkívánt válaszadás ettől függetlenül is a revízió fő tartalma. Úgy tűnik, az internetcselekmények szerzői jogi felelősségének megtalálásához nem szükséges

új jogintézmények bevezetése. Megállapíthatjuk, hogy az internetszolgáltatók (kivéve a csupán fizikai kapcsolatot lehetővé tevők) felelnek a szerzői művek hálózaton való szolgáltatásáért. Az internetszolgáltatási szerződésekben a csupán kapcsolódó szoftvert és adattárolási felületet biztosító (service provider) jogszavatossági, felelősségátvállalási nyilatkozatot szerezhethet be ügyfelétől. Tisztázandó még, hogy jogi szempontból mi tekinthető „csak fizikai hozzáférés-teremtésnek”, és adott gazdasági helyzetben mi lehetséges műszakilag, mi várható el gazdaságilag az internetszolgáltatótól.

/GYERTYÁNFY Péter: Jogharmonizáció az információs társadalomban: a szerzői jog példája. = Magyar Tudomány, 43. köt. 2. sz. 1998. p. 196–212./

(Bakos Éva)

A szerzői jog és a gazdaság

A szellemi tulajdon szabályozásának eltérő sajátosságai vannak az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok jogalkotásában. (A szerző részletesen kifejti a jogalkotás folyamatától kezdve a gazdaságra gyakorolt hatásig a szellemi alkotások jogának sokoldalú működési hatásmechanizmusát.)

A küszöbön álló szerzői jogi felülvizsgálat során tekintettel kell lennünk arra, hogy a szerzői jog egyik célja a kulturális sokféleség megőrzése, a sajátos nemzeti kultúra és oktatás védelme.

A szerzői jog ma Európában önmagában nem tudja betölteni alkotóösztönzési, kultúrafejlesztési feladatát. Ki kell egészülnie a médiajog, sőt az adójog támogató szabályaival.

A magyar kulturális piacot – lehetőleg már az EU-csatlakozás előtt – integrálni kell az európai kulturális piacokba.

A szellemi tulajdon nemzetközi szabályozásának a GATT TRIPS óta markáns, egyre erősödő vonása a jogterületnek a nemzetközi kereskedelem szabályai alá vonása. Az Amerikai Egyesült Államok vált csaknem kizárólagos exportórré a szabadalmak és elsősorban a szerzői művek területén. Szellemi termékeit külföldön a kereskedelmi jog egyoldalú eszközeivel és a két- és többoldalú kereskedelmi egyezségek által igyekszik védeni. Emellett arra is törekszik, hogy saját jogrendjét, jogi megoldásait is „exportálja”.

A szellemi alkotások, különösen a szerzői jog felhasználása mindeddig erősen a nemzeti szuverenitás alá tartozott. A legutóbbi GATT-fordulónál az európai államok elfogadták, hogy a nemzeti kulturális támogatások fenntarthatók, kívül esnek a TRIPS keretein. A szellemi alkotásokra a jogok a

külföldiek számára is mindenütt a belföldi jogszabályok szerint és nem a származási ország szerint állnak fenn, s még ekkor sem feltétlenül. Ez az ún. területiségi elv. A speciális nemzetközi egyezményekben, így különösen a szerzői jogi Berni Unió Egyezményben és a szomszédos jogi Római Egyezményben, a tagállamok csak bizonyos tartalmi feltételekkel és kivételekkel ígérik védelmet külföldieknek. A nemzetközi kereskedelmi egyezmények ezzel szemben a legnagyobb kedvezmény elvén, és a belföldiekkel azonos elbánás feltétel nélküli elvén alapulnak.

Bizonyos szerzői és szomszédos jogok Európában kiterjedtebb, nagyobb védelmet élveznek, mint az Amerikai Egyesült Államokban, így a belföldiekkel azonos elbánás elvének feltétel nélküli alkalmazása a jogdíjak egyoldalú Európából Amerikába áramlását indítaná meg. Az amerikai filmgyártók ugyancsak részesedhetnének az európai uniós filmtámogatási alapokból. A kereskedelmi jog és az amerikai feltételrendszer kiterjesztésének kísérletei az eddigi feltételektől függően területiális alapon álló szellemi alkotások jogára folytatódni fognak.

A WIPO 1998–99-es programja a piaccgazdaságra áttérő országokban a szerzői jogok úgy-mond „kereskedelmi értékesítéséhez” kíván segítséget nyújtani.

Az OECD keretében az Amerikai Egyesült Államok olyan sokoldalú nemzetközi beruházás-védelmi egyezményt (multilateral agreement on investment = MAI) kezdeményezett, amely a beruházás fogalma alá vonná a szellemi alkotásokat is. Az egyezménytervezet a legnagyobb kedvezmény és a belföldiekkel azonos elbánás elvére épül,

lerombolva ezzel a Berni Unió, Párizsi Unió és a Római Egyezmény építményét. A MAI ilyen módon való elfogadását elutasító EK parlamenti határozat felhívja a figyelmet arra a veszélyre, hogy egyes országok a fejlődő országokat – amelyek a tartalmat nem is alakíthatják – utóbb belekényszeríthetnék az egyezménybe. Az egyezménytervezet egyoldalúan az ipart és a beruházó származási országot kedvezményezi, és nem járul hozzá a befogadó ország gazdasági és szociális erősödéséhez. Mint írják, nem lehet a szellemi tulajdont az ipari-pénzügyi beruházás fogalma alá vonni, mert ez

megkérdőjelezné az aláíró államok kulturális autonómiáját és sokféleségét.

A szellemi alkotások jogának fejlesztését tehát az európai és a világszintű nemzetközi gazdaságnak, jognak ebben a bonyolult erőterében kell folytatnunk.

GYERTYÁNFY Péter: A szellemi alkotások joga, különös tekintettel a szerzői jogra. = Gazdaság és Jog, 6. köt. 7–8. sz. 1998. p. 26–31./

(Bakos Éva)

Adatbázisok szerzői jogi védelme

Szerzői jogi védelem

A digitális adathordozók tömegtermelése és a világméretű online hozzáférés révén keletkezett új helyzetben a szellemi alkotásokra vonatkozó jogok kezelését már nem lehet a régi tulajdoni szemléletre alapozni. Optimális egyensúlyt kell találni az alkotók és a felhasználók joga között, megfelelően garantálva a magánszféra védelmét. A szerzői jogok érvényesítését anélkül kell megoldani, hogy blokkolnánk az információhoz való hozzáférést az adatszolgáltatón. Erre tesz kísérletet az *Adatbázisok Európai Irányelve*, amelyet 1996. március 11-én fogadtak el az Európai Unióban.

Szükséges-e előzetes szerzői engedély valaminek az adatbázisba integrálására? Akkor nincs hozzájárulásra szükség, ha az adat publikus, a védelmi idő lejárt, vagy olyasmiről, amire nem vonatkozik a védelem. Nem szükséges engedély az olyan felhasználáshoz, amikor egy mű címét indexben vagy bibliográfiában szerepeltetjük, azonban szükséges, ha szerzői joggal védett teljes mű vagy műrészlet beépítéséről van szó. Oktatási és kutatási célú adatbázisokba integrálhatók a művekből kivonatok a korrekt használat szabályainak betartásával. Az idézetek felhasználásának szokásos korlátja, hogy az adatbázis készítőjének ezekből, a kivételektől eltekintve, nem származhat haszna. Ugyancsak nem engedélyköteles személyek portréinak, fényképeinek, vagy rövid híreknek, kulcsszójegyzékeknek, tömörítvényeknek a felhasználása.

Lényeges a különbségtétel az adatbázis formája és tartalma között. Az adatbázis szerkesztője a formára a szerzői jog szerint kaphat védelmet, ehhez azonban a válogatásnak és a tartalomnak eredetinek kell lennie. A tartalomra vonatkozó védelem a benne foglalt művek szerzőit illeti meg, ők adhatnak engedélyt az adatbázisban való felhasználásra.

Az Európai Unió új irányelvei

Az Európai Unió új irányelveiben megjelent egy új jogi kategória, amelyet egyelőre *sui generis*, azaz elkülönült jogként emlegetnek. Tartalma alapján beruházásvédelmi jognak lehetne nevezni, mert a szerzői jogoktól elkülönítve azt a széles értelemben vett és tekintélyes mennyiségű pénzügyi és szakmai befektetést honorálja, amely egy adatbázis létrehozásába fektetett munkában ölt testet. A *sui generis* jogvédelem az adatbázis elkészültének napjával kezdődik, és 15 évre szól. Ha az adatbázist a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszik a 15 éven belül, akkor további 15 évig érvényes lesz a védelem, így a kettő együtt maximum 30 évet tehet ki.

Fogalmi elhatárolások

Az irányelvek nem alkalmazhatók ellentétben a magánszféra adatvédelmével és az audiovizuális programok sugárzását országonként meghatározó szabályokkal, sem pedig a számítógépes szoftverek védelmére, bérletére és időtartamára vonatkozó hármas irányelvvel. Az irányelvek első vázlata még csak az elektronikus adatbázisokat tartalmazta, a végleges szöveg azonban már magában foglalja a papírhordozón megjelenő hagyományos adatbázisokat (naplót, címtárat, szótárat stb.) is, hiszen ugyanaz a gyűjtőmunka ölt testet a kinyomtatott anyagban, mint az elektronikus változatban. A védelem kiterjed az adatbázisok készítésének és használatának olyan nélkülözhetetlen elemeire, mint a teaurusok és indexrendszerek; a szoftverekre viszont a szoftverirányelvek vonatkoznak.

Az irányelvek álláspontja az adatbázis szerzőségének megállapításában nem feltételezi a jogok átruházását a munkavállalóról a munkaadóra. Ezt rábízták az egyes országok saját jogszabályaira,